

GÓRNOŚLĄSKI AZYL

Pielgrzymki stanowe do Piekar Śląskich w materiałach Służby Bezpieczeństwa

Celem prezentowanej wystawy jest przybliżenie działań aparatu bezpieczeństwa wobec piekarskich pielgrzymów w Polsce Ludowej, z akcentem na lata 60. i 70. minionego wieku. Ekspozycja ukazuje na podstawie zachowanych materiałów Służby Bezpieczeństwa metody i techniki inwigilacji pielgrzymów przybywających do Piekar Śląskich. Przedstawia stanowe zjazdy tylko z perspektywy SB.

Scenariusz wystawy: dr Łucja Marek, Robert Ciupa

Współpraca: Monika Bortlik-Dźwierzynska, Ewelina Małachowska

Konsultacja merytoryczna: dr Adam Dziurok

Podziękowania: Danuta Baszka, Monika Komaniecka, Tomasz Marszałek, ks. Władysław Nieszporek, Sebastian Rosenbaum, Karolina Szlęzak, Bogusław Tracz, Łukasz Wiecha

Zbiory: Archiwum Parafialne Parafii Imienia NMP i Św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich,
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach,
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Wystawa przygotowana przez
INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej
w Katowicach

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Sanktuarium Maryjne w Piekarach Śląskich

Początki pielgrzymowania

Historia sanktuarium w Piekarach Śląskich jako miejsca pielgrzymowania sięga XVII w. Jak wierzone, za wstawiennictwem Matki Boskiej – czczonej w wizerunku Pani Piekarskiej – mieszkańcy okolicznych miejscowości wypraszały liczne łaski i uzdrowienia. Z czasem sława obrazu przekroczyła granice Śląska. W XIX w., gdy proboszczem parafii był ks. Jan Ficek, budowniczy obecnej bazyliki, Piekary stały się głównym ośrodkiem odnowy religijno-moralnej oraz centrum katolicyzmu społecznego i polskości Górnego Śląska. Taki charakter ośrodka piekarskiego przetrwał aż do wybuchu II wojny światowej. W latach powojennych powrócono do dawnych tradycji, inicjując (od 1947 r.) coroczne pielgrzymki stanowe. Mężczyźni i młodzieńcy pielgrzymowali do Piekar Śląskich w ostatnią niedzielę maja. Z kolei kobiety i panny udawały się do sanktuarium w pierwszą niedzielę po 15 sierpnia. Charakter społeczny pielgrzymek stanowych nabrał szczególnego znaczenia w okresie marginalizowania religii i silnej laicyzacji społeczeństwa przez władze Polski Ludowej.

Wśród najważniejszych momentów w powojennej historii piekarskiego sanktuarium należy wymienić: powtórne koronacje (tzw. rekoronacje) obrazu Matki Boskiej Piekarskiej (1965 r., 1985 r.), obchody Millenium Chrztu Polski (1966 r.), nadanie Pani Piekarskiej tytułu „Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej”, (1983 r.)obecność obrazu Pani Piekarskiej podczas spotkania z Janem Pawłem II na lotnisku w Katowicach-Muchowcu (1983 r.).

Pielgrzymowanie pod hasłem

Myślą przewodnią corocznych stanowych pielgrzymek mężczyzn i kobiet były tematy społeczno-religijne. Główne hasło (np. 1947 - „Przez trzeźwość mężów i młodzieńców do trzeźwości narodu”, 1961 - „Rodzina Bogiem silna”, 1972 - „Młodzież w służbie Kościoła i narodu”, 1971 - „W obronie życia”, 1974 - „Odnowa i Pojednanie”, 1979 - „Robotnicy wierni Ewangelii”, 1984 - „Bądź nam Matką Sprawiedliwości i Miłości Społecznej”) nadawało kierunek kazaniom, naukom stanowym oraz oprawie dekoracyjnej wzgórza kalwaryjskiego. Piekary Śląskie stały się w PRL ostoją wiary i pobożności robotniczego Górnego Śląska, a tym samym „solą w oku” władz partyjnych tego regionu.

Fot. ze zbioru Archiwum Parafialnego w Piekarach Śląskich

Rekoronacja obrazu Matki Boskiej Piekarskiej, 1965 r. Po raz pierwszy w uroczystościach piekarskich uczestniczyli (od lewej) metropolita krakowski abp Karol Wojtyła i prymas Stefan kard. Wyszyński. Na kalwaryjskim wzgórzu towarzyszył im bp Herbert Bednorz (trzeci od lewej)

Fot. ze zbioru Archiwum Parafialnego w Piekarach Śląskich

Druga rekoronacja obrazu Matki Boskiej Piekarskiej, 1985 r.

Fot. ze zbioru Archiwum Parafialnego w Piekarach Śląskich

Spotkanie Jana Pawła II z wiernymi na lotnisku w Katowicach-Muchowcu, 1983 r. W ołtarzu wizerunek Matki Boskiej Piekarskiej

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Pielgrzymka czy manifestacja polityczna

W opinii władz Polski Ludowej zjazdy stanowe z założenia miały charakter wykraczający poza ramy religijne, a strona kościelna dążyła do uzyskania efektu propagandowego poprzez zgromadzenie na piekarskim wzgórzu jak największej liczby pielgrzymów. Dlatego głównym celem działań Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Katowicach było ograniczenie frekwencji oraz rzekomej „wymowy politycznej” uroczystości.

Pielgrzymki mężczyzn i pielgrzymki kobiet różniły się między sobą atmosferą i frekwencją. Odmiennosć tych dwóch stanowych zjazdów dostrzegały organa partyjno-państwowe.

...Jeżeli pielgrzymka żeńska jest mniejsza i ogranicza się w zasadzie do treści religijnych, to męska ma charakter polityczno-społeczny i wykracza swym zasięgiem poza granice województwa a nawet kraju...

Fragment dokumentu z akt SB:
Polityczna ocena pielgrzymek do sanktuarium maryjnego w Piekarach, 1978 r.

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Władze „ludowe” obawiały się przerodzenia uroczystości piekarskich w manifestację polityczną a nawet bunt społeczny. Niepokój budził ekspresyjny charakter stanowych zjazdów (zwłaszcza mężczyzn), które określano mianem „wiecu”.

...O wiecowym charakterze imprez piekarskich świadczą oklaski, okrzyki (żądamy, chcemy) oraz śpiewy „sto lat, sto lat”. Do oklasków, okrzyków i śpiewów biskup Bednorz osobiście nawołuje (np. nie słyszę, słabo, głośniej, niech słyszą w Katowicach itp.). Ponadto przygotowuje i aranżuje wystąpienia osób świeckich z przygotowanym uprzednio wcześniej tekstem tych wystąpień, najczęściej z konkretnymi żądaniami wobec władz...

Fragment dokumentu z akt SB:
Polityczna ocena pielgrzymek do sanktuarium maryjnego w Piekarach, 1978 r.

Przed corocznymi pielgrzymkami stanowymi Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Katowicach powoływał specjalny zespół złożony z przedstawicieli władz partyjnych, administracji terenowej oraz Służby Bezpieczeństwa. Jego zadaniem było przeciwdziałanie uroczystościom kościelnym w Piekarach Śląskich.

Działania władz komunistycznych utrudniające stanowe zjazdy w Piekarach Śląskich

- ograniczanie komunikacji publicznej (tramwaje, autobusy, pociągi) w kierunku Piekar Śląskich
- zakaz wykorzystywania transportu zakładowego do przewozu pielgrzymów
- organizowanie w zakładach pracy tzw. niedziel planowych – pracy na trzy zmiany
- utrudnianie pielgrzymom dotarcia do sanktuarium prywatnymi środkami lokomocji
- wprowadzanie wzmożonej kontroli milicyjnej na drogach prowadzących do Piekar Śląskich
- organizowanie wycieczek zakładowych, świeckich imprez o charakterze rozrywkowym, kulturalnym, sportowym (m.in. koncert Czerwonych Gitar, spotkania ze znanymi twórcami i aktorami, bezpłatne wejściówki na mecz Polska-Belgia)
- zadbanie o atrakcyjny repertuaru w kinach miast Górnego Śląska
- zadbanie o specjalny poranny program telewizyjny
- organizowanie handlu w pobliżu Kalwarii Piekarskiej

Dok. z materiałów SB

PRZEDSIĘBIORSTWO PAŃSTWOWE

183

WOJEWODZKA AGENCJA IMPREZ ARTYSTYCZNYCH

KATOWICE, ulica WIECZORKA 10

ORGANIZACJA I EKSPLOATACJA IMPREZ KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH

TEL.: DZ. 335-44, EKSPLOATACJA 335-36

DZ. ARTYST. 331-77, KSIEG. I ADM. 337-94

SKRÓTYPISZ: AGENCJA ARTYSTYCZNA

KTO BANK, NBP VII Q/M Kcc 462-6-7129

Kto Bank, NBP VII Q/M Kcc 462-6-7129

L. DZ.

KATOWICE, DNIA

19

S P E C J A L N Y P R O G R A M R O Z R Y W K O W Y

na 15 sierpnia 1971r.

Godz.	Miejscowość i miejsce	Ilość miejsc	Zespół artystyczny
17,30	<u>Częstochowa</u> Sala Filharmonii	900	H A R D R O O D Czołowy polski zespół młodo- dzieńowy. Solistka - słynna MARIOŁĘ, Indonezja
16,30	<u>Tarnowskie Góry</u> Amfiteatr w Strzybnicy/ na zalewia/ W razie nie pogody - Dom Kultury	2000 400	"Pod Gwiazdami Południa " Zespół gitar hawajskich M A R I M B A pod dyr. Jęna Zawrusiewicza. Piosenki Ha- waii, Kuby i Meksyku. Soliści: Zofia Wronko, Józef Wiedera i Janusz Słezak.
19,00	<u>Lubliniec</u> Sala Powiatowego Domu Kultury		M A R I M B A
17,30	<u>Myszków</u> Sala Powiatowego Domu Kultury	550	M E L O D I A zespół rozrywkowy z udziałem artystów węgierskich, czecho- słowackich i polskich. Pro- gram prowadzi Lucjan Sender. Główna orkiestra pod dyr. J. Goli.
17,00	<u>Rybnik</u> Teatr Ziemi Rybnickiej	750	"To wszystko dla Ciebie" Mieczysław Świąćicki i grupa wokalnno-instrumentalna pod dyr. R. Poznakowskiego. Soliści Janna Tarnowska i Jerzy Grun- wald.

A" Kcc

Rug 4.7046 10.000

4" Kcc

Str. 4 z 700000 10 000

Fot. z materiałów SB

...Kontynuując wykorzystywanie doświadczeń przeciwdziałania imprezie piekarskiej, zainstalować w pobliżu miejsca pątniczego kioski z piwem, krupniokami, strzelnice, karuzele itp. pozwalając skutecznie wpłynąć na zmianę charakteru imprezy w jarmarczno-odpustowy...

Fragment dokumentu z materiałów SB:
Plan przeciwdziałania imprezom kościelnym w Częstochowie i Piekarach Śląskich w sierpniu 1968 r. Wydział Administracyjny KW PZPR w Katowicach

...Dla mieszkańców miast przygotować w dniach 14-15 i 26 VIII br. w godz. 18.00-19.30 atrakcyjny program telewizyjny, w którym uwzględnione zostaną zainteresowania t.zw. przeciętnego telewidza, przy jednoczesnym zachowaniu walorów ideowo artystycznych...

Fragment dokumentu Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Katowicach, 1971 r.

Dok. z materiałów SB

185	
Program TV	
na dzień 14.VIII.1971r. - sobota	
10,00	- "Joe Dakota" - film fabularny /western/
11,15	- Informator TV Katowice
11,25 - 15,55	- p r z e r w a
15,55	- TV Kurs rolniczy : "Lato 1971"
16,30	- Dziennik Telewizyjny
16,45	- Sprawozdanie z Mistrzostw Europy w lekkoatletyce/z Helsinek/
17,50	- Program własny TV Katowice /Aktualności 15 min. i film rozrywkowy pt. : "Polskie Piosenki" - 15 min./
18,20	- magazyn kulturalny "Pegaz"
19,20	- Dobranoc
19,30	- Monitor
20,20	- "Joe Dakota" - film fabularny /western/
21,35	- Dziennik Telewizyjny
21,50	- Wiadomości sportowe + Kronika Mistrzostw Europy w lekkoatl.
22,20	- "Dobrze skrojony frak" - wodewil
Tekst - Gabora Dregely, Oprac. i piosenki - Jerzy Jurandot	
Muzyka - Adam Markiewicz, Reżyseria - Edward Dziewoński	
Scenografia - Marek Lewandowski, Reżyseria TV, A.Minkiewicz	
Wykonawcy : Jan Matyjaszkiewicz, Wiltod Skaruch, Bogdan Baer,	
Halina Kowalska, Zdzisław Maklakiewicz, Krystyna Borowicz,	
Małgorzata Niemirska, Hanna Stankówna, Józef Pieracki,	
Tadeusz Bartosik, Andrzej Szocepkowski, Edward Dziewoński,	
Bronisław Pawlik, Grażyna Staniszevska, Jerzy Felczyński,	
Agnieszka Byrska.	

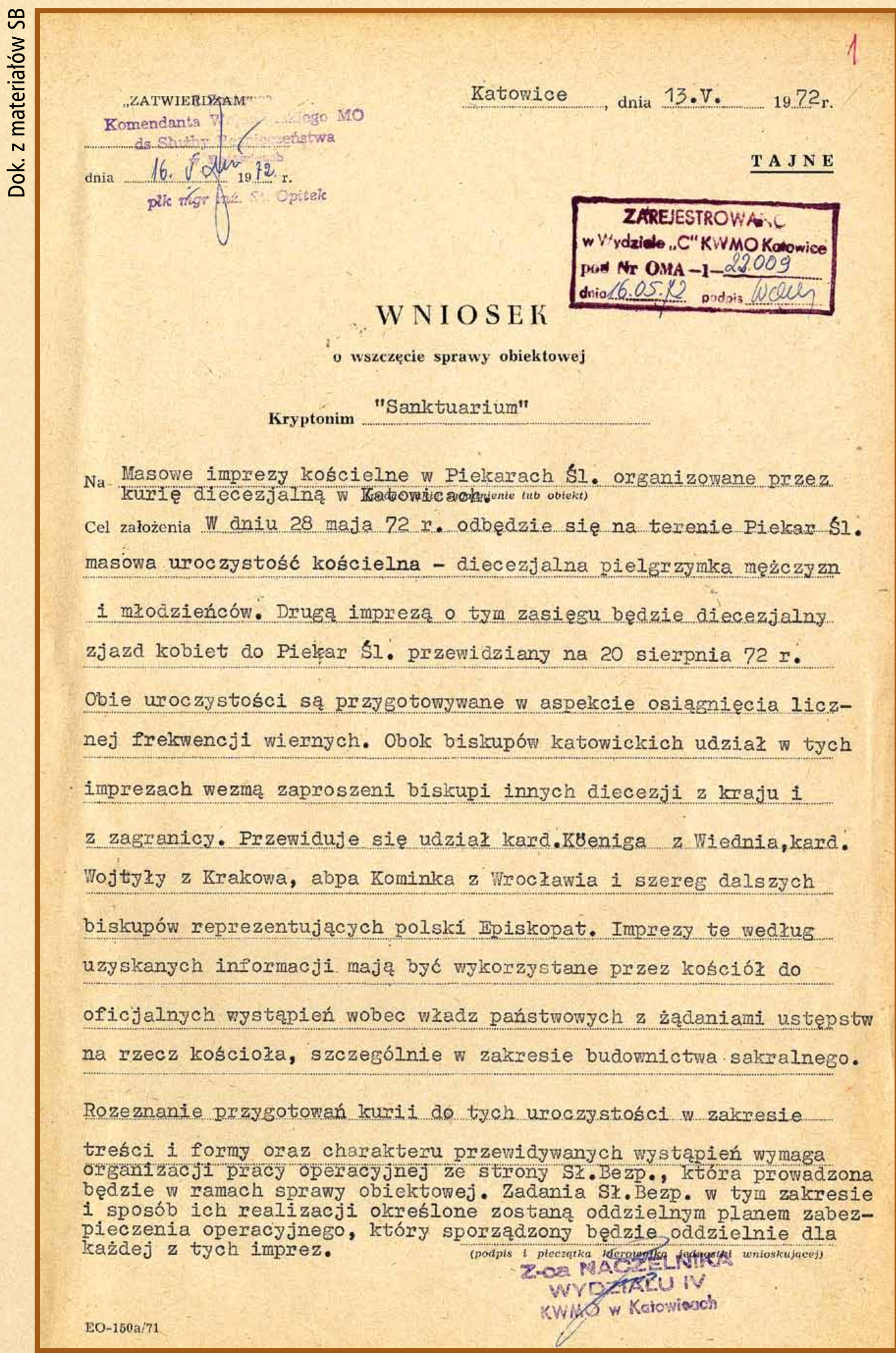

Fot. z materiałów SB

Jesienią 1947 r. w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego odbyła się narada poświęcona kwestiom zwalczania Kościoła. ...*Przeciwdziałanie organizowaniu pielgrzymek do Częstochowy, Kalwarii Zebrzydowskiej, Piekar Śląskich i innych* [sanktuariów]... zostało uznane za jedno z głównych zadań Urzędu Bezpieczeństwa – od 1956 r. Służby Bezpieczeństwa.

Inwigilacją stanowych zjazdów w Piekarach Śląskich zajmowała się Służba Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej (od 1983 r. Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych) w Katowicach oraz Referat SB w Tarnowskich Górach. Funkcjonariusze SB na podstawie informacji zebranych w toku prowadzonych działań operacyjnych (donosy tajnych współpracowników, podsłuchy, przegląd korespondencji) szczegółowo planowali zabezpieczenie piekarskich uroczystości religijnych w ramach sprawy obiektowej o kryptonimach: „Sanktuarium”, „Bazylika” „Piekary”. Sprawę prowadził wojewódzki Wydział IV SB, na co dzień odpowiedzialny za inwigilację Kościołów i związków wyznaniowych.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Rozpoznać, wykryć...

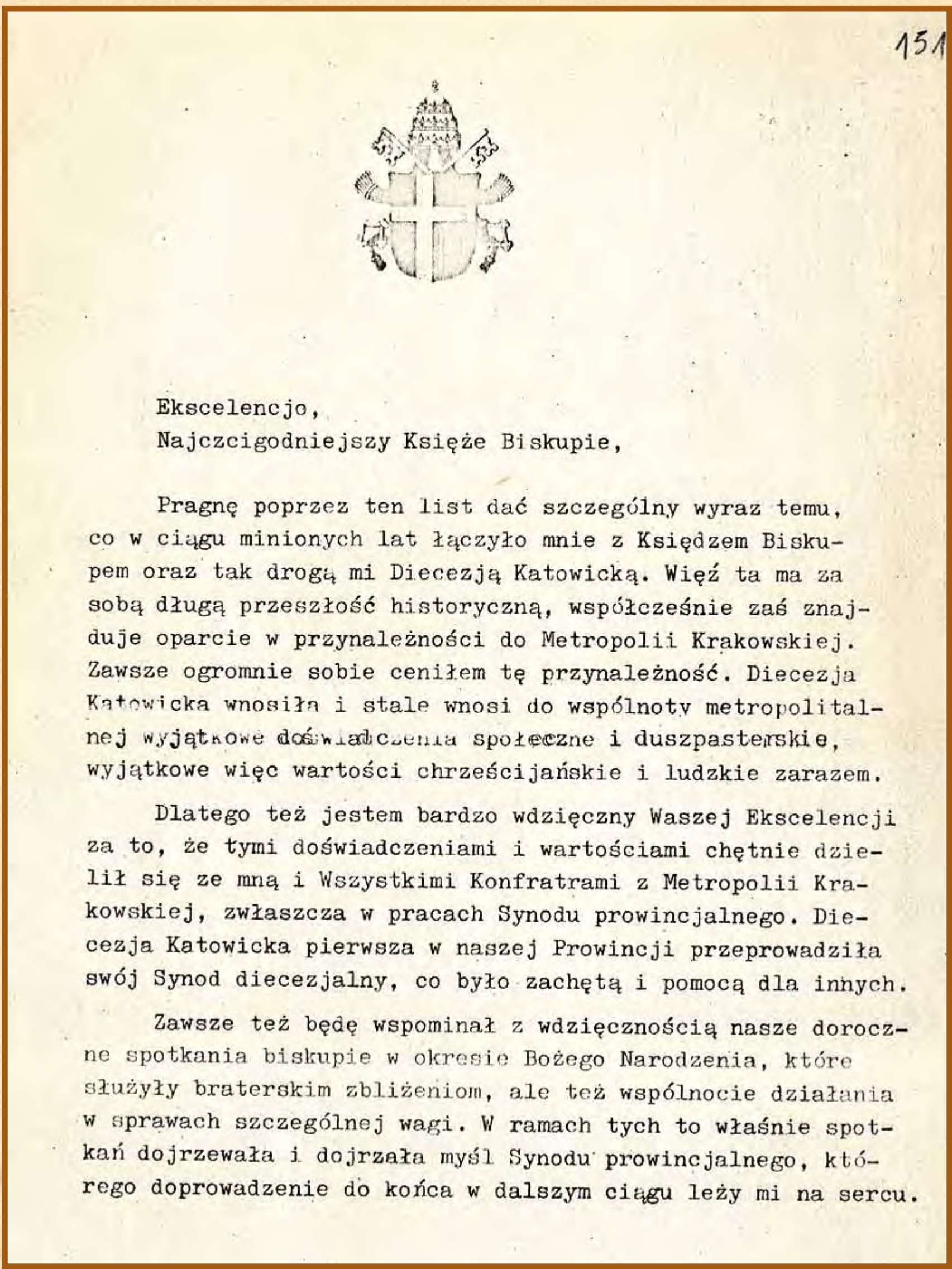
Fot. z materiałów SB

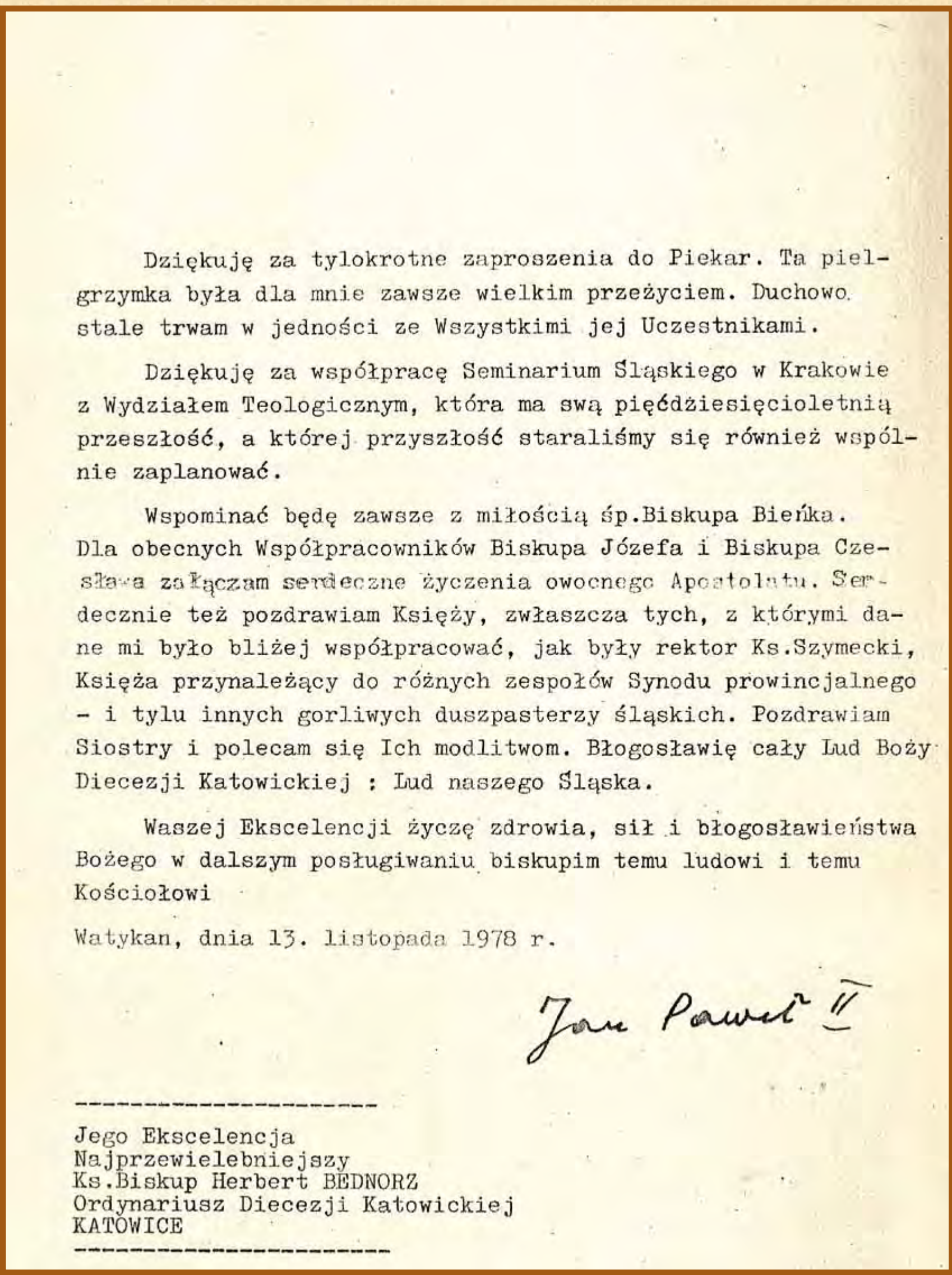
Piony techniczne SB Komendy Wojewódzkiej MO/Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Katowicach – Wydział „B” (obserwacja) oraz Wydział „T” (technika) – miały za zadanie oszacować liczbę pielgrzymów udających się do Piekar Śląskich, wykonać dokumentację fotograficzną, nagrać kazania i wypowiedzi dostojników kościelnych oraz osób przemawiających podczas uroczystości. Pion „W” (perlustracja), zajmujący się kontrolą korespondencji, dostarczał kopie listów i telegramów dotyczących organizacji pielgrzymki Wydziałowi IV SB.

Zdjęcie operacyjne pielgrzymów zdążających do Piekar Śląskich wykonane przez wywiadowców Wydziału „B”

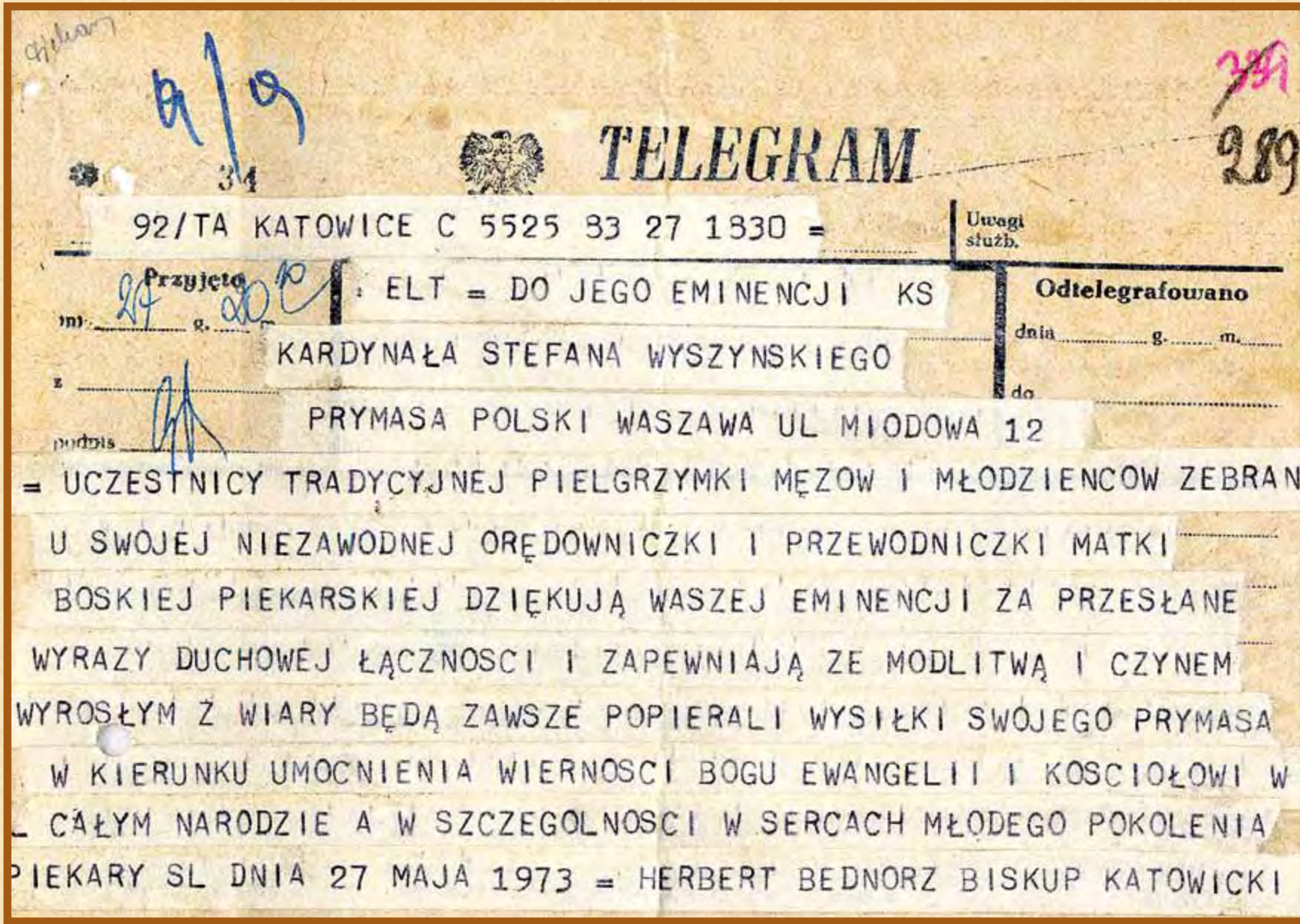
Dok. z materiałów SB

Dok. z materiałów SB

Dok. z materiałów SB

Dok. z materiałów SB

Dokumenty przechwycone przez Wydział „W” w wyniku kontroli korespondencji

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

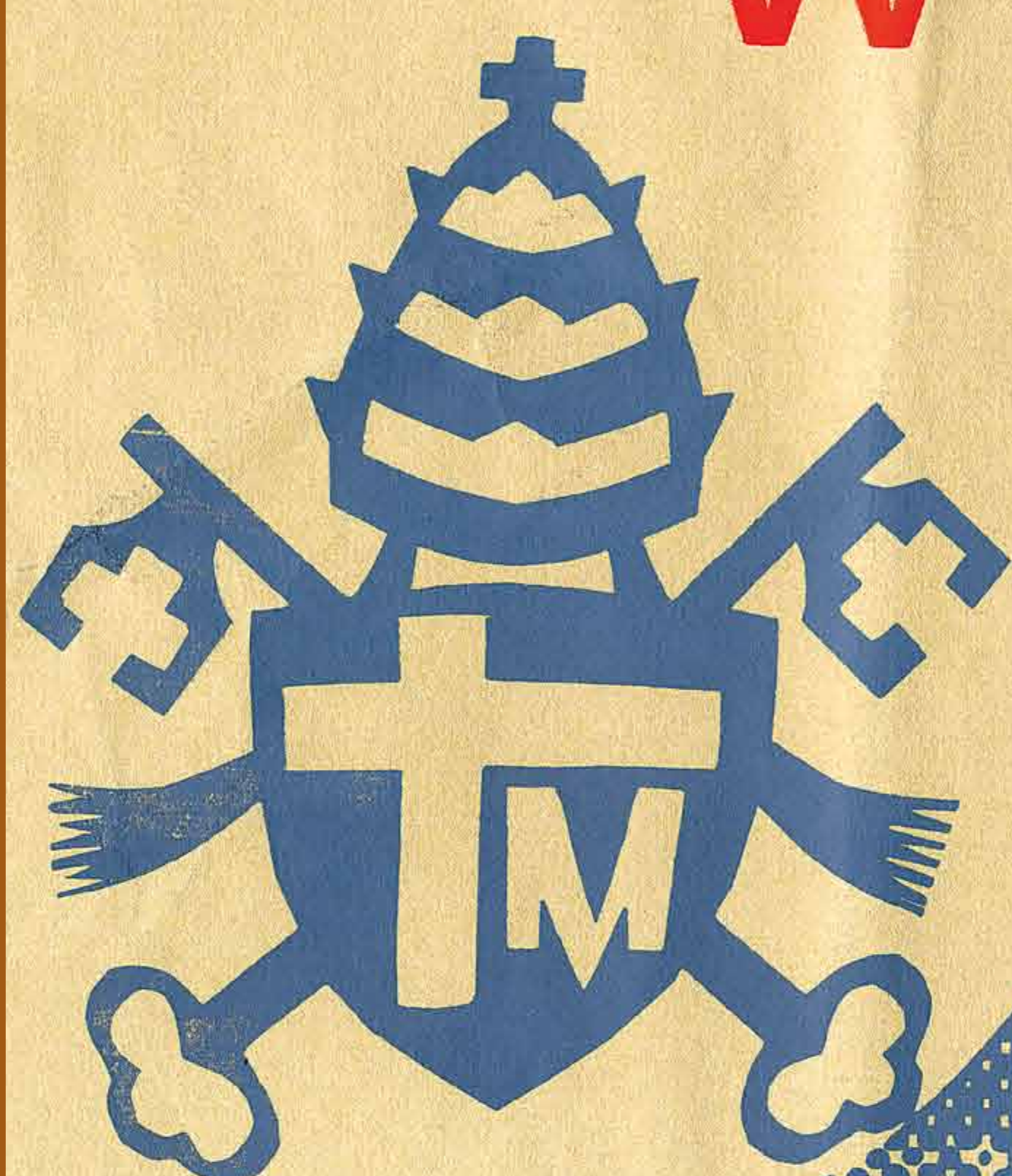
Plakat pielgrzymkowy „w rękach” SB

NIEDZIELA 27 MAJA

mężczyźni –

**WSZYSCY NA PIELGRZYMKĘ
W INTENCJI PAPIEŻA**

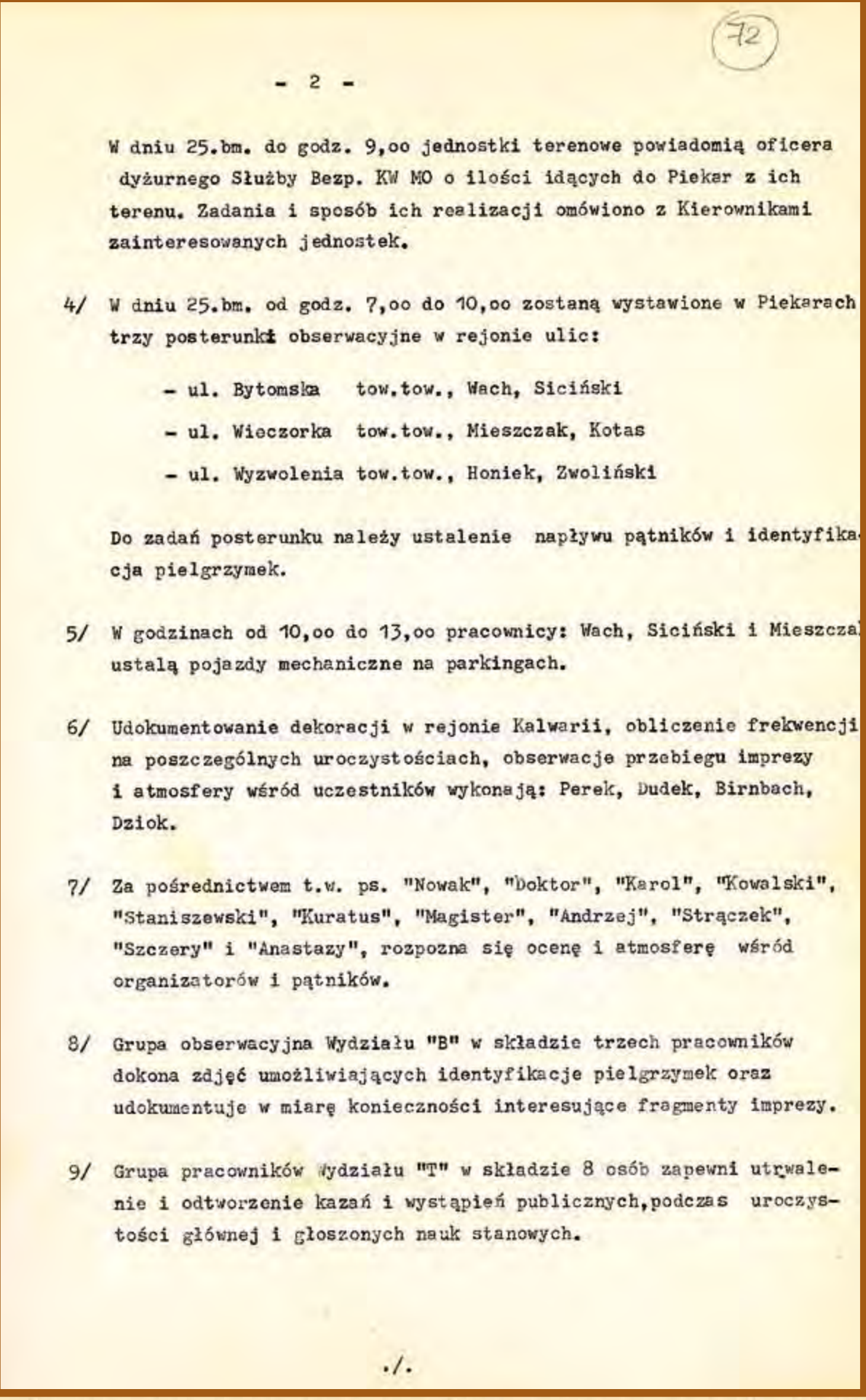
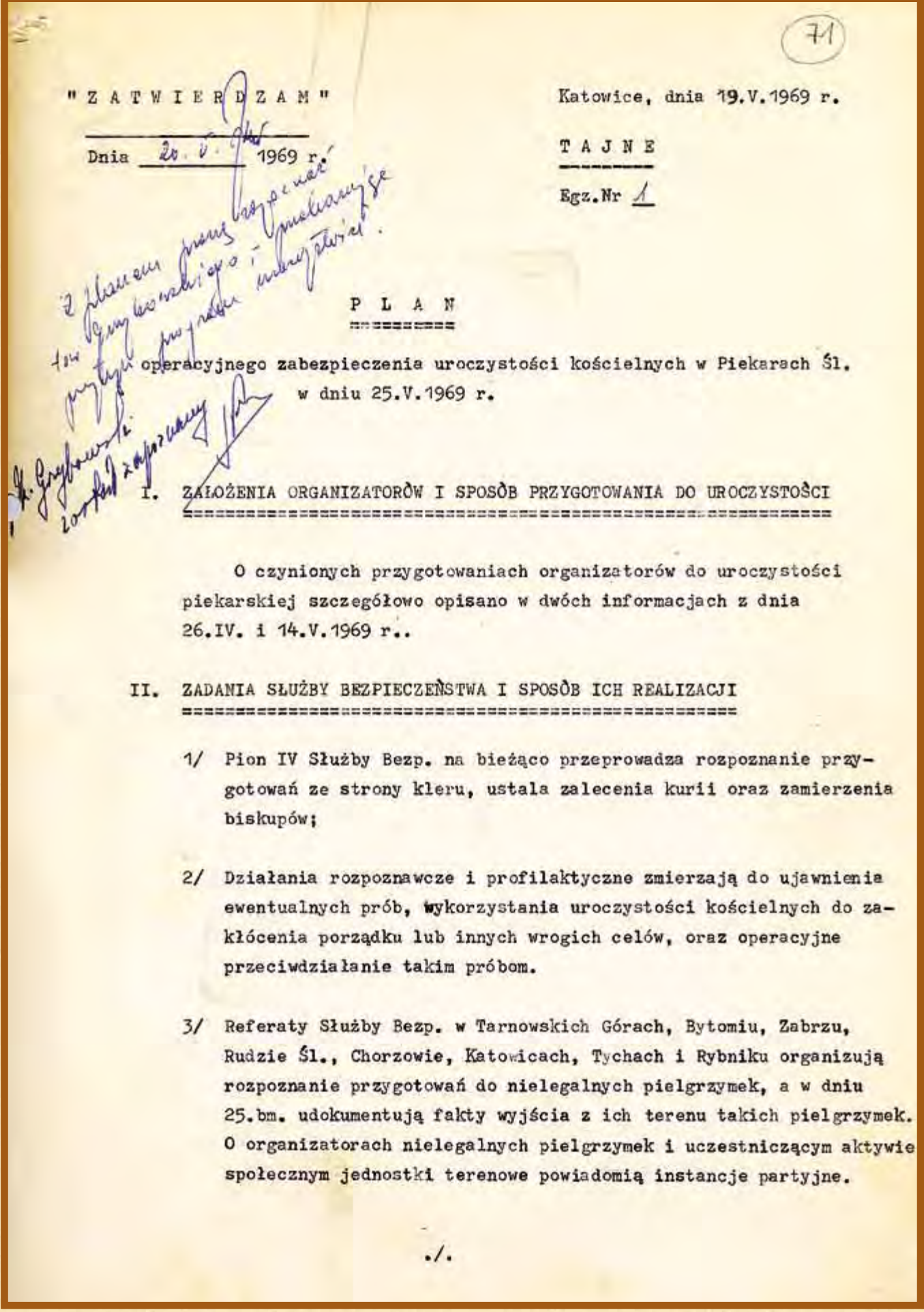
do
PIEKAR

Wojewódzki Wydział IV SB koordynował zadania poszczególnych pionów SB biorących udział w bezpośrednim zabezpieczeniu stanowych zjazdów w Piekarach Śląskich. Na podstawie analizy „zagrożenia” planował liczbę „sił i środków” potrzebnych do skutecznego działania. Liczba funkcjonariuszy SB delegowanych do Piekar na dzień uroczystości wahała się od kilkunastu do kilkudziesięciu.

...Całość zabezpieczenia uroczystości kościelnej w Piekarach Śląskich przeprowadzi się przy udziale 37 funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, w tym:
10 z Wydziału IV
10 z Wydziału „B”
8 z Wydziału „T”
9 z Referatu Służby Bezpieczeństwa w Tarnowskich Górach...

Fragment dokumentu SB: Plan organizacyjnego zabezpieczenia uroczystości kościelnych w Piekarach Śląskich, 1972 r.

Plan zabezpieczenia piekarskiego zjazdu mężczyzn, 1969 r.

Zaangażowanie sił i środków SB znacząco wzrastało, gdy zachodziły szczególne okoliczności, jak chociażby podczas majowej pielgrzymki mężczyzn z 1979 r., poprzedzonej głódówką Kazimierza Świątonia. Protest opozycjonisty w bazylice piekarskiej trwał od 17 do 27 maja i był reakcją na odmowę władz umieszczenia Piekar Śląskich w planie pierwszej pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Ojczyzny. Służba Bezpieczeństwa, przygotowując się na ewentualny przyjazd do Piekar dużej liczby opozycjonistów, planowała kilkakrotnie wzmocnić zabezpieczenie majowej uroczystości (do około 130 funkcjonariuszy).

Zdjęcie wykonane przez funkcjonariuszy SB z tzw. punktu zakrytego (tajne miejsce obserwacji)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

„Nielegalne” pielgrzymowanie

Zorganizowanie pieszych pielgrzymek do Piekar Śląskich wymagało uzyskania zgody właściwych organów administracyjnych. Zgodnie z centralnymi wytycznymi prośby poszczególnych parafii były rozpatrywane negatywnie. W latach 1966-1968 na 190 wniosków władze terenowe województwa katowickiego tylko w dwóch przypadkach zezwoliły na organizację pielgrzymki.

Dla uzasadnienia negatywnych decyzji władze używały ogólnikowych, a czasem absurdalnych argumentów: [odmowę uzasadniamy] ...*nie wypełnieniem wymogów stawianych organizatorom pielgrzymek, względnie warunkami województwa (duży ruch na drogach co grozi pieszym niebezpieczeństwem wypadku)*...

W związku z tym pielgrzymi poruszali się pobiczami, w małych grupkach, bez emblematów religijnych i chorągwi, sprawiając wrażenie indywidualnego marszu, na który zgoda władz nie była konieczna. Utrudniało to organom Milicji Obywatelskiej bezpośrednią interwencję.

Fot. z materiałów SB

Zdjęcia wykonane przez funkcjonariuszy podczas obserwacji pielgrzymów mają charakterystyczne cienie na obrzeżach fotografii, efekt wykorzystania kamuflażu maskujących aparaty fotograficzne (w torbie, walizce, pod marynarką). Na odwrocie zdjęć funkcjonariusze opisywali m.in. miejsce, czas wykonania, rozpoznane osoby.

SB

Fot. z materiałów SB

„Nielegalne” pielgrzymowanie

Fot. z materiałów SB

15/ 1. Biskup Dolni
2. Nielegalne zgrupowanie w Lipnie.

W drodze do piekarskiego sanktuarium pielgrzymi byli obserwowani i fotografowani przez funkcjonariuszy SB z tzw. stałych i ruchomych punktów obserwacyjnych. Pracownicy aparatu bezpieczeństwa na bieżąco składali meldunki dotyczące liczby pielgrzymów napływających do Piekar Śląskich z różnych stron województwa. Zwracano uwagę na krzyże, proporce, chorągwie i inne elementy które mogły wskazywać na zorganizowany charakter pielgrzymki. Po uroczystościach przed kolegią karno-administracyjne wzywano kapłanów, którzy prowadzili takie grupy i wymierzano im kary finansowe za zorganizowanie pielgrzymki wbrew zakazowi władz.

Funkcjonariusze SB zwracali uwagę na kapłanów i biskupów którzy razem z grupami pielgrzymów pieszo zdążali do Piekar Śląskich. Na odwrocie zdjęć funkcjonariusze opisywali m.in. miejsce, czas wykonania, rozpoznane osoby.

Fot. z materiałów SB

Dok. z materiałów SB

Piekary Śląskie, dnia 1. 6u 1972 r.

M E L D U N K Nr 1

Do godz. 9.00 notowane niżej wymienione napływy grup osobowych:

1/ Od strony Bytomia 7 grup w sumie 3250 osób, w t, m 19 księży.

2/ Od strony Brzezia 9 grup w sumie 6050 osób, w tym 25 księży.

3/ Od strony ulicy Wirczerka 4 grupy w sumie 300 osób, w tym 1 ksiądz.

4/ Od strony Radzionkowa 8 grup ogółem 1530 osób, w tym 5 księży.

5/ Od strony Bobrownik Będzińskich 7 grup ogółem 4100 osób, w tym 19 księży.

Ogółem zorganizowanych grupach - 15490 osób, zaś w pielgrzymkach niezorganizowanych - luzem przybyło 4650 osób. Ponadto rejestrowano przyjazd jednego biskupa samochodem o krakowskiej rejestracji.

Samochodem marki "Fiat" nr rej. 3906-SG podjechał pod Bazylikę mężczyzna z kamerą filmową.

W trakcie uroczystości funkcjonariusze SB spisywali i fotografowali tablice rejestracyjne pojazdów, którymi pątnicy przyjeżdżali do sanktuarium indywidualnie lub zbiorowo. Na podstawie sporządzonych wykazów numerów rejestracyjnych ustalano właścicieli pojazdów w celu wyciągnięcia konsekwencji, np. poprzez represje w zakładach pracy.

...Zobowiązać Rady Narodowe Częstochowy i Piekar do organizacji płatnych parkingów dla samochodów i motocykli przy jednoczesnym ograniczaniu możliwości postoju tych pojazdów w dowolnych punktach miasta. Parkingi te winny pozwolić młiedzyl innymi na dokładne zarejestrowanie wszystkich pojazdów przybyłych z pielgrzymami, tak krajowych jak zagranicznych...

Fragment dokumentu SB: Plan przeciwdziałania imprezom kościelnym w Częstochowie i Piekarach Śląskich, 1968 r.

Fot. z materiałów SB

Dok. z materiałów SB

pr. otrzygi do Sprawy.

Katowice, dnia 28.V.1973 r. 118
183

T A J N E
Bgz. Nr _

W Y K A Z
=====

ustalonych pojazdów mechanicznych zaparkowanych
w dniu 27.V.73 r. w Piekarach Śląskich pow.
Tarnowskie Góry.

1. 26-47 SB "San"	autobus Przedsiębiorstwa Budowy Kopalń Rud Bytom, ul. Żeromskiego 44
2. SR 26-35 "Jelcz"	autobus Rolniczej Sp-ni "Przełom" w Bujakowie pow. Rybnik
3. SR 45-48 "Nysa"	Przedsiębiorstwo Prefabrykacji Budownictwa Mieszkaniowego w Żorach, ul. Boczna 3 pow. Rybnik
4. SP 13-52 "Nysa"	POM Poręba pow. Pszczyna
5. 38-35 SN "San"	autobus Kółko Rolnicze Grodziec pow. Bielsko-Biała
6. SN 50-18 "Star-20"	/przerobione nadwozie przystosowane do przewozu osób/ własność MPKG Siemianowice, ul. Smiłowskiego 15
7. 07-94 SE "Nysa"	Swietan Jan, zam. Bielsko-Biała, ul. Leona Laski 12 /bagażówka/
8. 55-23 SO "Żuk"	Piechowicz Tadeusz zam. Katowice, ul. Kościuszki 49 /bagażówka Nr 10/
9. 49-33 SO "Nysa"	Pukała Jan zam. Katowice, ul. Brynowska 74/5 samodzielny kupiec Hala Targowa
10. SL 30-31 "Nysa"	Mejnert Józef zam. Kalety, ul. Spokojna 4 /własny Zakład Elektromechaniczny/.

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

...Na parkingach i miejscach wydzielonych zarejestrowano 2352 środków lokomocji (1299 samochodów i 953 motocykli)...

Fragment dokumentu SB:
Informacja o przebiegu uroczystości w Piekarach Śląskich, 1974 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zabezpieczyć, udokumentować...

Kulminacyjne nabożeństwo każdej pielgrzymki stanowiło rozpoczęcie się wraz z przybyciem biskupów i zagranicznych gości do stóp kalwaryjskiego wzgórza oraz uformowaniem się procesji liturgicznej. W tym momencie pracę rozpoczynali funkcjonariusze odpowiedzialni za dokumentację fotograficzną przebiegu uroczystości.

Aparat „Robot” z kamuflażem w męskiej torbie skórzanej, wykorzystywany do tajnego fotografowania

...Obserwację rozpoczęto w pobliżu góry Kalwaria w Piekarach Śląskich. W czasie obserwacji wykonywano zdjęcia fot[ograficzne] przybywającym grupom regionalnym, planszom umieszczonym wzdłuż alei prowadzącej od bramy do klasztoru oraz kardynałom, biskupom i osobom towarzyszącym w czasie ich powitania...

Fragment dokumentu SB:
Komunikat z zabezpieczenia uroczystości kościelnych w Piekarach Śląskich, 1975 r.

Spod wzgórza wyruszała procesja liturgiczna do kościoła kalwaryjskiego – miejsca głównego nabożeństwa

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zabezpieczyć, udokumentować...

Fot. z materiałów SB

Procesja liturgiczna podczas stanowego zjazdu mężczyzn w 1970 r.

... z poszczególnych faz przebiegu uroczystości i występujących w ich trakcie istotnych z operacyjnego punktu widzenia momentów, sporządzone będą na bieżąco meldunki sytuacyjne. Natomiast z całości przebiegu imprezy jej operacyjno-politycznego zabezpieczenia opracowana zostanie szczegółowa informacja dla kierownictwa służbowego i instancji partyjnej...

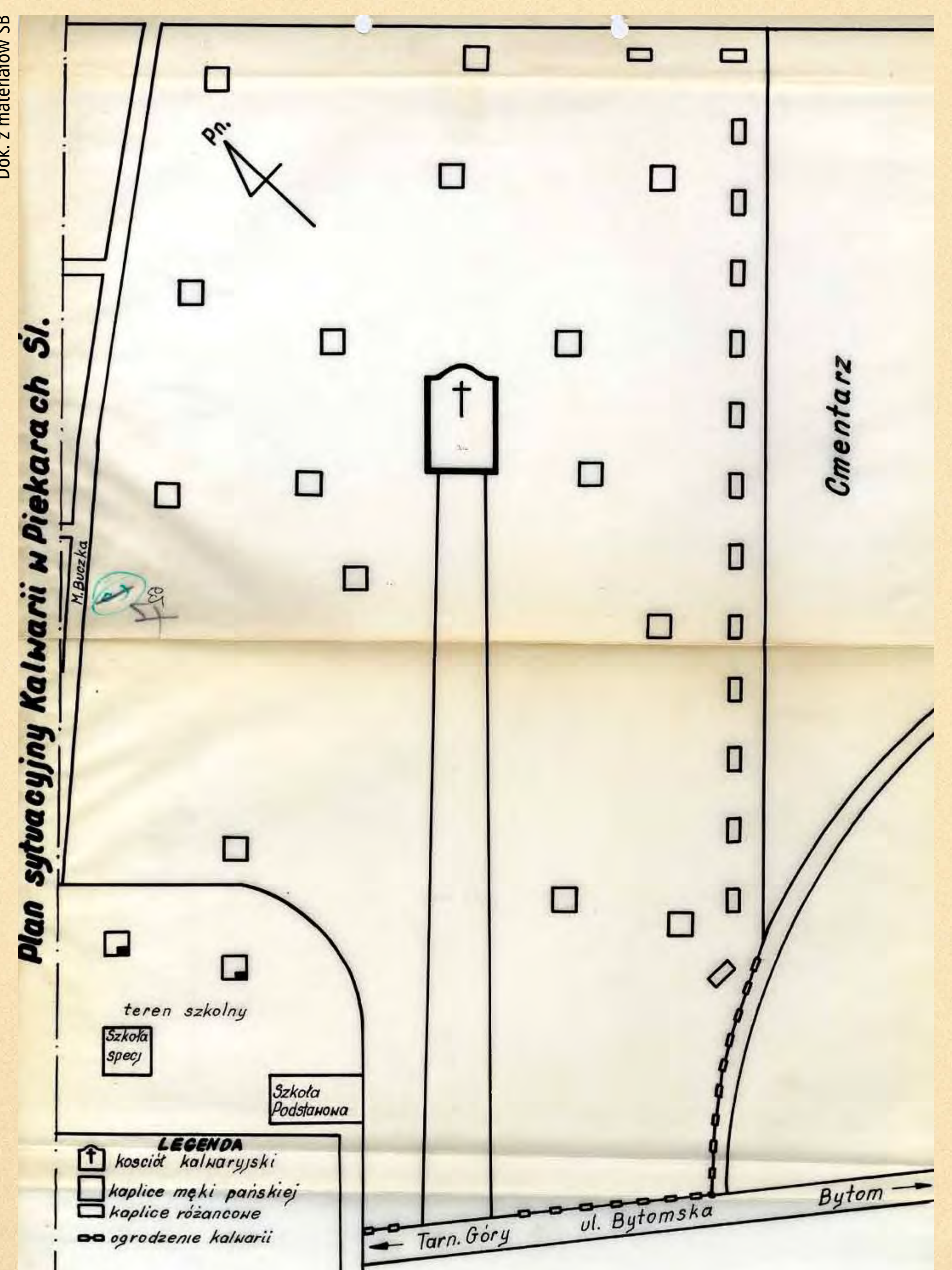
Fragment dokumentu SB: Plan operacyjno-politycznego zabezpieczenia uroczystości kościelnych w Piekarach Śląskich, 1980 r.

Fot. z materiałów SB

Mimo utrudnień ze strony władz w dostępie muzyków do instrumentów orkiestr zakładowych i strażackich, akompaniamentu muzycznego nie mogło zabraknąć na uroczystościach piekarskich

Dok. z materiałów SB

Plan sytuacyjny Kalwarii Piekarskiej przygotowany przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Goście pod specjalnym nadzorem

W pielgrzymkach męskich brali udział zagraniczni dostojnicy kościołni, m.in. kard. Franz König z Wiednia, brat Roger Schütz – twórca wspólnoty ekumenicznej w Taizè, abp Luigi Poggi – szef delegacji Watykanu do stałych kontaktów roboczych z Polską.

Od lewej:
bp Herbert Bednorz,
kard. Karol Wojtyła,
brat Roger Schütz z Taizè,
1973 r.

Fot. z materiałów SB

Od 1965 r. z nielicznymi przerwami kazania w czasie dorocznych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich wygłaszał metropolita krakowski, abp (kard.) Karol Wojtyła. Poruszał m.in. tematy budownictwa sakralnego, dostępu Kościoła do środków masowego przekazu, wolnych od pracy niedziel, wolności słowa, godności pracy.

...Jego wystąpienia są również nacechowane wrogimi akcentami społeczno-politycznymi, jednakże mniej komunikatywnymi z uwagi na trudniejszy i specyficzny sposób formułowania myśli. Podkreślić jednak należy, że tematyka wystąpień kardynała Wojtyły jest zbieżna lub identyczna z treścią wystąpień biskupa Bednorza...

Fragment dokumentu z akt SB:
Polityczna ocena pielgrzymek do sanktuarium maryjnego w Piekarach, 1978 r.

Fot. z materiałów SB

Kard. Karol Wojtyła błogosławi pielgrzymów na kalwaryjskim wzgórzu, 1977 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Pielgrzymi pod specjalnym nadzorem

Według Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej religia była „opium dla ludu”, dlatego swoistego rodzaju afromem dla partii było uczestnictwo w uroczystościach religijnych oficjalnych reprezentantów środowisk robotniczych. Służba Bezpieczeństwa śledziła pielgrzymów w mundurach górniczych, kolejarskich, hutniczych, zwracała uwagę na niesione przez nich sztandary i inne emblematy, jak chociażby młot i koło, wskazujące na reprezentacje środowisk zawodowych.

Hutnicy i kolejarze uczestniczący
w piekarskiej pielgrzymce

Fot. z materiałów SB

Po ustaleniu tożsamości pielgrzymów działacze PZPR, pracownicy działu kadr, a także funkcjonariusze SB przeprowadzali z nimi rozmowy ostrzegawcze w kopalniach i w zakładach pracy. Bardzo często wyciągano konsekwencje w postaci nagany, kary finansowej, wstrzymania premii, przesunięcia na gorsze stanowisko, utrudnień w uzyskaniu

skierowania na wczasy lub kolonie dla dzieci. Pod wpływem szykan stopniowo malał udział w stanowych zjazdach pielgrzymów w strojach górniczych i hutniczych wraz z przyzakładowymi orkiestrami. Aparat bezpieczeństwa przypisywał sobie duże zasługi w ograniczeniu tego „zjawiska”.

Fot. z materiałów SB

Górnicy w mundurach galowych uczestniczący w pielgrzymce piekarskiej

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Odświętne stroje ludowe pielgrzymów w obiektywie SB

Dla Górnślązaków uroczystości piekarskie były świętem całego regionu. Pielgrzymowali więc do Piekar Śląskich w odświętnych, tradycyjnych strojach regionalnych. W ten sposób akcentowali przywiązanie do tradycji i kultury Górnego Śląska, a zarazem podkreślali nadzwyczajny i uroczysty charakter spotkania. W regionalnych strojach do sanktuarium pielgrzymowali także przedstawiciele innych regionów Polski.

Bp Herbert Bednorz:
...to musimy sobie zapamiętać, Śląsk, ten robotniczy, zawsze promieniował wiernością i ateści muszą to uznać. I Śląsk, czy nie Śląsk, muszą się z tym liczyć, że my jesteśmy wierni Chrystusowi...

Fragment dokumentu SB:
Stenogram kazania bp. H. Bednorza w Piekarach Śląskich, 1979 r.

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Emblematy religijne w obiektywie SB

Uroczystego charakteru stanowym pielgrzymkom nadawały chorągwie, proporce religijne oraz sztandary organizacji katolickich. Te zewnętrzne wyrazy kultu i pobożności prezentowane były przez pielgrzymów dopiero w procesji formującej się pod wzgórzem kalwaryjskim.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Plakat pielgrzymkowy „w rękach” SB

MĘŻCZYŹNI
NIEDZIELA 28.MAJA

PIEKARY

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Plakat pielgrzymkowy „w rękach” SB

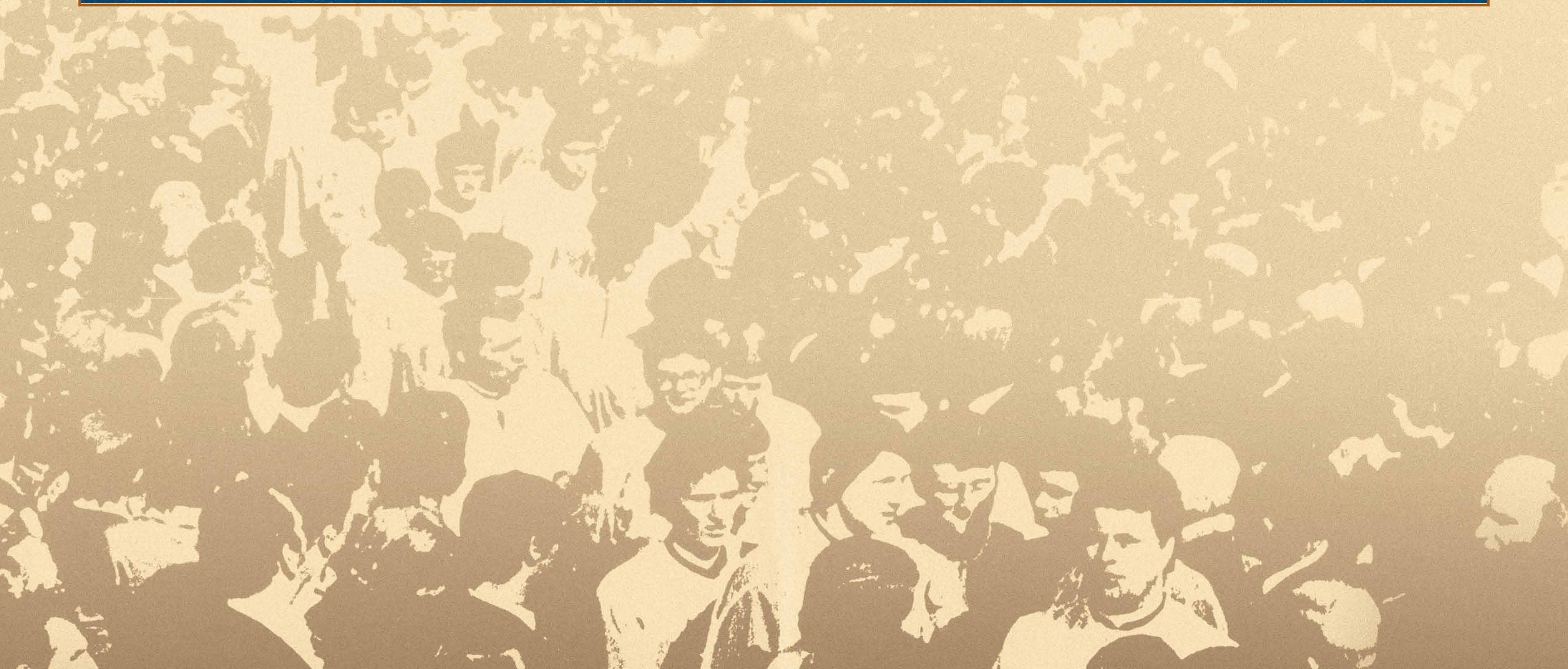

**NIEDZIELA
20·SIERPANIA**

**DZIEWCZYN
ŻONY
MATKI**

**PIELGRZYMKA KOBIET
PIEKARY
'78**

Fot. z materiałów SB

Pracownicy Wydziału „B” SB dokumentowali dekoracje i plansze rozstawione wzdłuż alei prowadzącej od bramy do kościoła kalwaryjskiego. Umieszczone tam hasła o treści społeczno-religijnej nawiązywały do głównego motta dorocznych pielgrzymek, wyrażały potrzeby katolików i oczekiwaniami kierowane przez nich pod adresem władz.

...Wśród 24 plansz z hasłami o treści religijnej i społecznej, wystawionych przy drodze prowadzącej na kalwarię, dwie z nich zawierały treści obliczone na dyskredytowanie ideowowychowawczej działalności państwa. Jedno z nich głosiło „Młodzieży zagraża ateizm praktyczny – brak ideałów, wygoddnictwo, alkohol seks”, drugie „Ucz się wybierać, oceniać środki przekazu: książka, prasa, teatr, film, radio i telewizja – uczą dobra i zła”. Mimo interwencji Wydziału d[o] s[praw] Wyznań P[rezydium] W[o]jewódzkiej R[ady] N[arodowej] w przeddzień uroczystości, plansze te nie zostały usunięte z wyraźnego polecenia bpa Bednorza...

Fragment dokumentu SB: Informacja o przebiegu uroczystości kościelnych w Piekarach Śląskich, 1972 r.

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Pracownicy Wydziału „T” odpowiadali za utrwalenie na taśmach magnetofonowych wygłoszonych podczas uroczystości przemówień i kazań. Szczególną uwagę zwracali na poruszane przez mówców wątki społeczne (np. budownictwo sakralne, wolne od pracy niedziele, wychowanie młodzieży, trzeźwość narodu), którym władze nadawały wymiar polityczny. Nagrania były następnie odsłuchiwane, przepisywane i w postaci stenogramów dołączane do akt sprawy. Z treścią przemówień dostojników kościelnych Służba Bezpieczeństwa zapoznawała władze partyjne i administrację państwową. Wypowiedzi uznane za „wrogie” wykorzystywano m.in. w polityce represyjnej, a także w działaniach propagandowych, obwiniając biskupów o zaostrzoną sytuację na linii państwo-Kościół.

Fot. z materiałów SB

Uroczystość Millenium Chrztu Polski w Piekarach Śląskich, 1966 r.

Fot. z materiałów SB

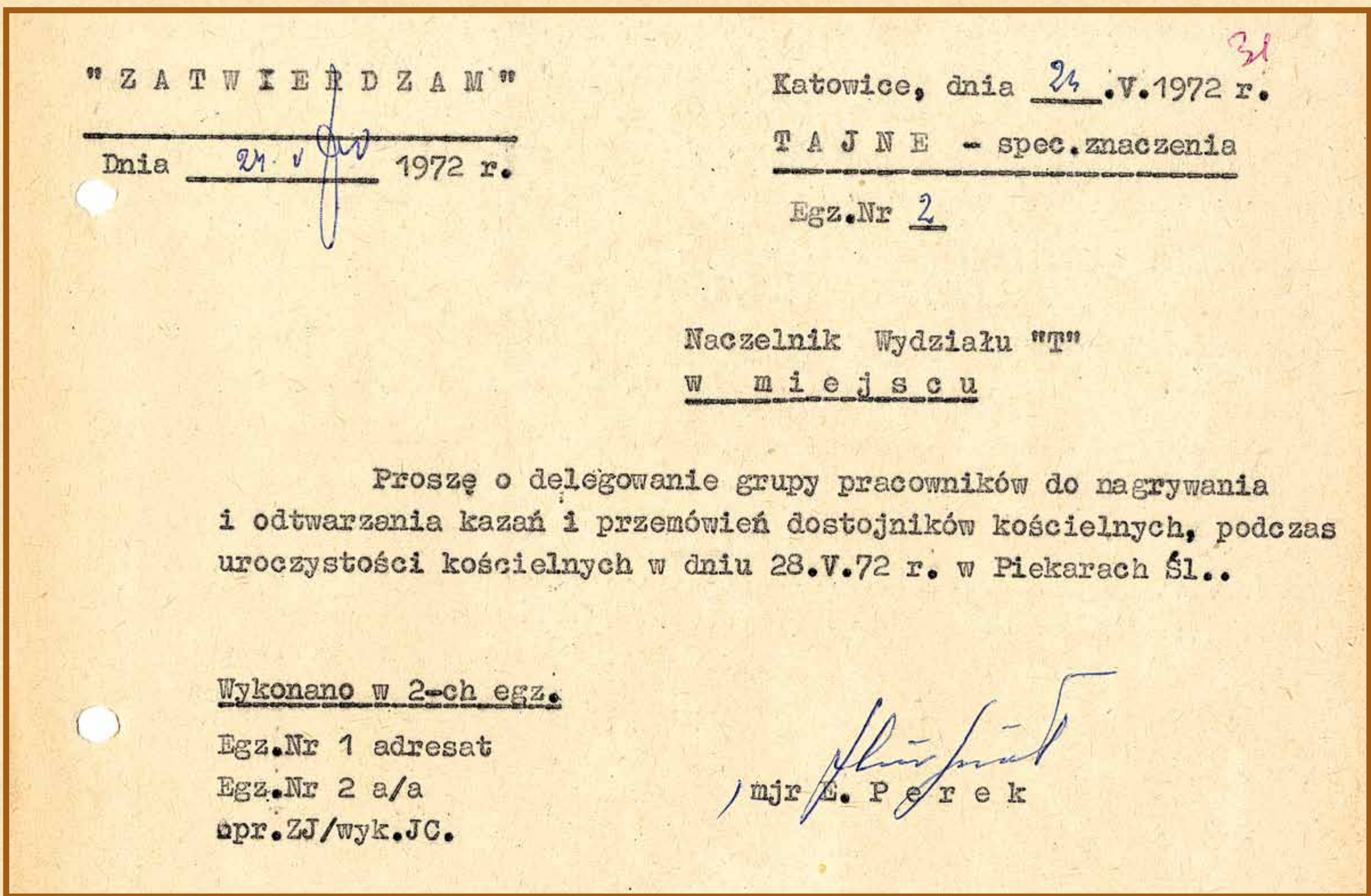
Godziny stanowe młodzieży męskiej podczas piekarskiej pielgrzymki, 1972 r.

- 1) Ks. Karol Keenig
- 2) Biskup Beckenk
- 3) ks. Sporniger
- 4) ks. Bojole
- 5) ks. Wójcicka
- 6) ks. Pielucki
- 7) ks. Cezar
- 8) ks. Cygan.

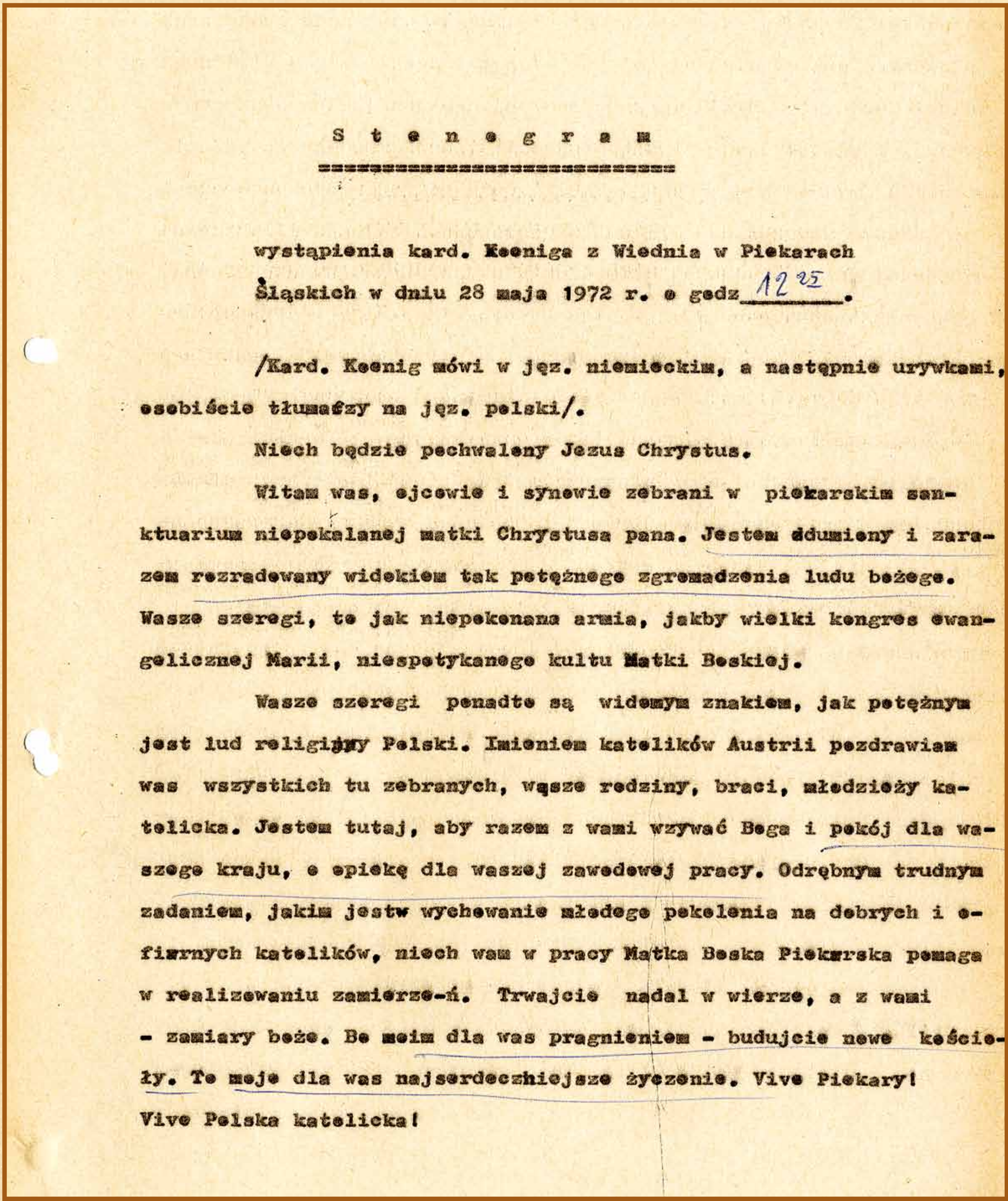
...W swych wystąpieniach [bp Herbert Bednorz] kreuje się przywódcą i obrońcą klasy robotniczej Śląska stwierdzając: „ja biskup górników i hutników będę walczył i domagał się w Waszym imieniu praw do wypoczynku i godnych zarobków...” Podał krytyce wprowadzony od niedawna 4-brygadowy system pracy w górnictwie, chociaż nie wprost, ale jako system pozbawiający górników wolnych niedziel...

Fragment dokumentu z akt SB:
Polityczna ocena pielgrzymek do sanktuarium maryjnego w Piekarach, 1978 r.

Dok. z materiałów SB

Dok. z materiałów SB

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Inwigilacja przedstawicieli pielgrzymów

W ocenie SB moment powitania biskupów przez przedstawiciela mężczyzn i przedstawicielkę kobiet był „jednym z istotniejszych elementów programu uroczystości”. W słowach powitania dostrzegano bowiem fragmenty, które interpretowano jako „politycznie wrogie”, najczęściej w formie pytań (np. o budownictwo sakralne, swobody praktyk religijnych), do których nawiązywał biskup w trakcie kazania. Według SB treść powitania była przygotowana przez organizatorów uroczystości, a ich celem wykazanie, że wiernych nurtują bieżące problemy w stosunkach państwo-Kościół, których rozstrzygnięcie zależy od władz państwowych.

...w kilku słowach powitała przybyłych biskupów w imieniu wszystkich pracujących i nieobecnych chorych matek i kobiet diecezji katowickiej. Następnie skierowała do ordynariusza bpa Bednorza pytanie: „Dlaczego na Śląsku nie buduje się nowych kościołów”, w sytuacji kiedy powstaje szereg obiektów przemysłowych, kulturalnych i rekreacyjnych. Swoje pytanie stawia w imieniu wszystkich kobiet Śląska, które zaniepokojone brakiem dostatecznej ilości obiektów sakralnych wyrażają obawę o wychowanie swoich dzieci w tych warunkach...

Informacja z przebiegu uroczystości kościelnych w Piekarach Śląskich, 1970 r.

Fragment dokumentu SB:

Fot. z materiałów SB

Przedstawicielka kobiet, która powitała biskupów podczas pielgrzymki stanowej w 1970 r.

1 goimh Gajdzik Jerzy
2 km. Solik Rudolf
wikariusz z Bnorozić Komienia

Fot. z materiałów SB

Funkcjonariusze Wydziału „T” nagrywali przemowy pielgrzymów, którzy w imieniu zgromadzonych na kalwaryjskim wzgórzu tłumów witali biskupów, a wywiadowcy Wydziału „B” dokumentowali fotograficznie ich zaangażowanie w stanową pielgrzymkę. Po zakończeniu uroczystości funkcjonariusze SB śledzili piekarskich „mówców” w celu ustalenia ich danych personalnych, adresów zamieszkania oraz miejsc pracy.

...O godz. 17.30 „Mówca” wszedł do swego domu przy ul. Oświęcimskiej – nazywa się Jerzy Gajdzik, a towarzyszący mu mężczyzna wszedł do sąsiadującego budynku nr 219 i nazywa się Adolf B...

Fragment dokumentu SB:
Raport z obserwacji mężczyzny przemawiającego podczas uroczystości w Piekarach Śląskich, 1972 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Pielgrzymi w obiektywie SB

SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

Fot. z materiałów SB

...Osiągnięta frekwencja nie jest proporcjonalna do zamierzeń i zabiegów organizatorów. Impreza zgromadziła ok. 15.000 ludzi w sumie (w ubiegłym roku 18.000), a na naukach stanowych pozostało ok. 7.000. Przybyło 14 pieszych grup – każda liczyła od 150-400 osób. Razem w sposób zorganizowany przybyło około 4.000... Wśród uczestników odpowiednio do charakteru imprezy zdecydowana przewaga mężczyzn – ponad 90%. Stosunkowo dużo młodzieży do lat 20 – około 40%. Również wysoki odsetek mężczyzn w wieku produkcyjnym...

Fragment dokumentu SB:
Informacja o przebiegu diecezjalnej pielgrzymki mężów
i młodzieńców do Piekar Śląskich, 1969 r.

...Największą frekwencję zanotowano podczas głównego nabożeństwa, która wynosiła około 10.000 wiernych, w tym około 70 procent kobiet w wieku średnim i starszym, a pozostałe 30 procent to młodzież w wieku 14-25 lat. Natomiast podczas nauki stanowej o godz. 10.00 frekwencja wynosiła ok. 8.000 kobiet... Podczas uroczystości nie zanotowano przypadków naruszenia bezpieczeństwa i porządku publicznego...

Fragment dokumentu SB:
Informacja dot. przebiegu stanowej pielgrzymki kobiet
do Piekarach Śląskich, 1975 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Pielgrzymi w obiektywie SB

SB

Fot. z materiałów SB

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Millenium w Piekarach Śląskich

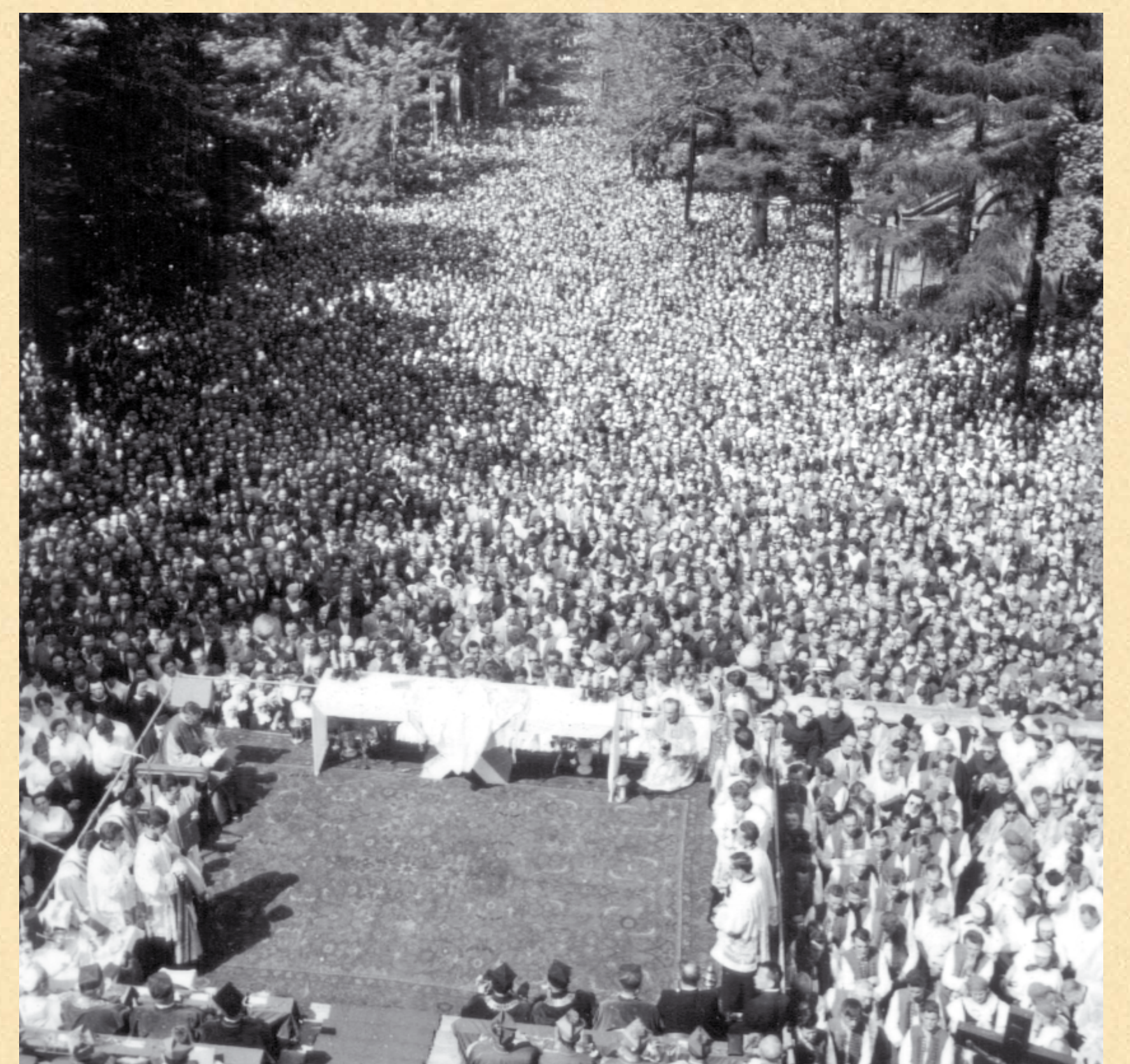
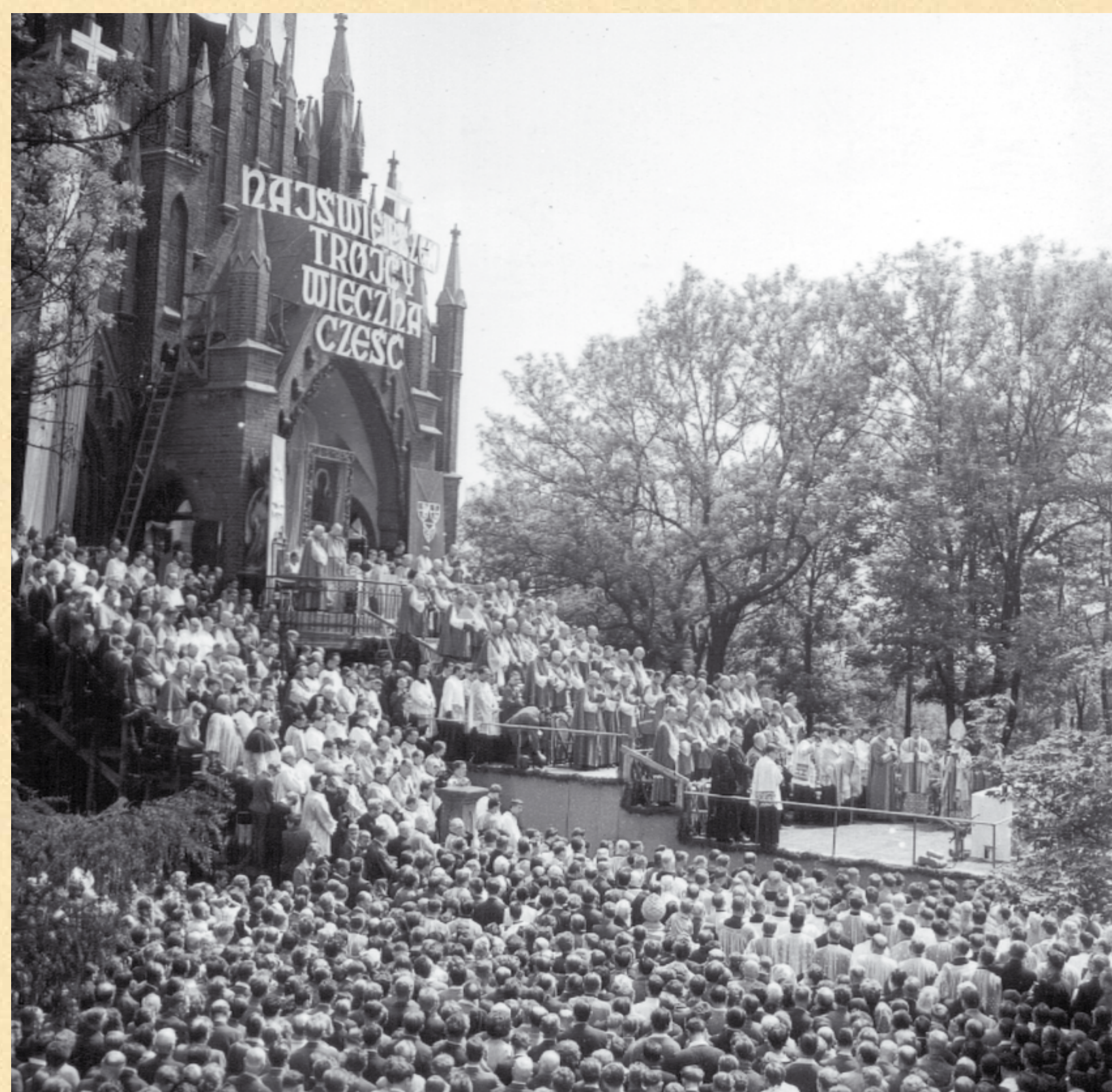
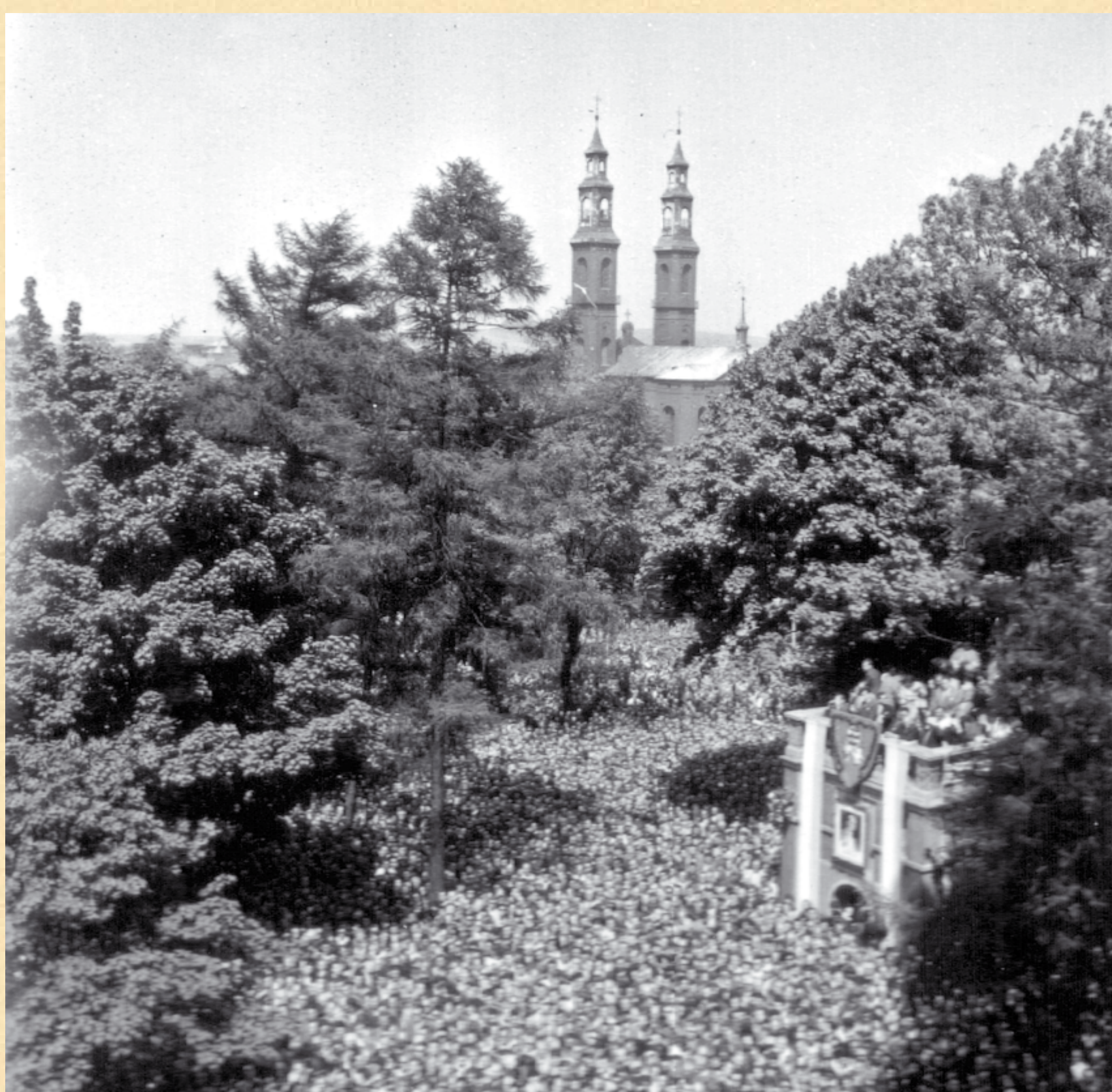

W dniach 21-22 maja 1966 r. sanktuarium w Piekarach Śląskich było miejscem centralnych obchodów Millenium Chrztu Polski w diecezji katowickiej. Na główne uroczystości według kurii katowickiej przybyło 400 tysięcy mężczyzn i kobiet, natomiast SB szacowało liczbę pątników na ok. 130-140 tysięcy osób.

...Powitanie jest gorące. Stoi tak zwarty tłum mężczyzn, że aż to budzi podziw. Wszyscy śpiewają „Sto lat”. Wspinamy się na „Górkę Kalwarii”; podziwiamy wspinałe maszty, na których tablice historyczne przypominają nam wybitne postaci z dziejów Polski. Zrobione jest to doskonale. Wśród gęstniejących tłumów docieramy na szczyt. ...Przeważają młodzi mężczyźni. Wszyscy zaświadczać swoją wierność Bogu i Kościołowi. Panuje braterska, życzliwa atmosfera. Biskup Bednorz zaprotestował przeciwko niedopuszczeniu obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej do Katowic. Poparto go okrzykami. Na skutek drażnienia ludności zarządzeniami administracyjnymi i imprezami konkurencyjnymi, ludzie mobilizują się w protestach. Stąd nasze uroczystości zamieniają się niekiedy na manifestacje, czemu staramy się umiarkowanie przeciwdziałać. Ale nie da się całkowicie. Przed moim kazaniem biskup Bednorz prosił o wstrzymanie się z okrzykami. W pewnym momencie nie wytrzymało. Żartobliwie zwróciłem uwagę na to, że Śląsk znany jest z posłuszeństwa swoim biskupom. Do końca kazania miałem ciszę. – Zejście z góry było bardzo trudne, gdyż napór pielgrzymów był potężny.

Źródło: S. Wyszyński, Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965-1967

Fot. z materiałów SB

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Górnośląski Azyl

Fot. z materiałów SB

...Kalwaria piekarska wykorzystywana jest jako rodzaj bariery ochronnej, stwarza poczucie bezkarności, swoistego azylu. Dokonuje się ocen problemów gospodarczych, społecznych, funkcjonowania państwa w sposób bezceremonialny i demagogiczny a jednocześnie uchyla się od ponoszenia jakiegokolwiek odpowiedzialności. Obserwowana eskalacja tego typu, nie zatrzymuje się u progu świątyni piekarskiej a przenoszona jest na teren całej diecezji a nawet poza województwo...

Fragment dokumentu z akt SB:
Polityczna ocena pielgrzymek
do sanktuarium maryjnego
w Piekarach, 1978 r.

SB

Fot. z materiałów SB

